

SAYYOHLIK TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA TARIXIY-MADANIY MEROS OBYEKTLARINING AHAMIYATI

Annayev Jaloliddin Tuxtashevich

O'zMU, Arxeologiya kafedrasi dotsenti, t.f.f.d. (PhD).

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Vatanimizda sayyohlik tizimini rivojlantirishda tarixiy-madaniy meros, xususan arxeologiya merosi obyektlarining tutgan o'rni, sayyohlikni tizimini rivojlantirishga oid mexanizm va vositalar haqida fikr yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *Tarixiy-madaniy meros, arxeologiya, Axsikent, "Uchtepa-Buloqmozor" majmualari, Fayoztepa, Qoratepa, Zo'rmola, Dalvarzintepa, sayyohlik, muzey va ko'rgazmalar, muzey dasturlari, ekskursiya va gidlar.*

Tarixiy-madaniy meros har bir millat madaniy boyligining tarkibiy qismi hisoblanib, millatning madaniy taraqqiyotida muhim o'ringga egadir. Tarixiy-madaniy meros turli davrlarga oid tarixiy jarayonlar haqida guvohlik beruvchi obyektlardan tashkil topgan. Ular sirasiga an'analar va urf-odatlar, milliy bayramlar, arxeologik va etnografik manbalar, me'moriy obidalar, muqaddas qadamjolar, muzeylar, arxeologiya yodgorliklari va boshqalarni kiritishimiz mumkin.

So'nggi yillarda tarixiy-madaniy meros obyektlari mahalliy va xorijiy sayyohlar orasida katta qiziqish uyg'otmoqda. Sayyohlar diqqatga sazovor joylarga tashrif buyurish natijasida turli xalqlar tarixi va madaniyati bilan tanishish hamda o'zaro tajriba almashish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu esa, o'z navbatida, ochiq va bag'rikenglik tamoyillariga asoslangan jamiyatning shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Tarixiy-madaniy meros va sayyohlik bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan sohalar bo'lib, birining rivojlanishi esa, o'z navbatida, boshqasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, tarixiy-madaniy meros madaniy xilma-xillikni hurmat qilish, tushunish va bag'rikenglik ta'moyillarini rivojlantirishga hissa qo'shgan holda, turli madaniyatlar o'rtasida o'ziga xos ko'prik vazifasini ham bajaradi. Tarixiy-madaniy meros obyektlaridan biri bu – arxeologiya yodgorliklaridir. Arxeologiya – kishilik jamiyati tarixini arxeologiya yodgorliklari va ulardan aniqlangan moddiy manbalar asosida tadqiq etuvchi tarix fanlari sohalaridan biri hisoblanadi. Arxeologik qazishmalar natijasida aniqlangan qadimgi va o'rta asrlar davri yodgorliklari hamda moddiy madaniyat namunalari nafaqat boy tariximiz haqida guvohlik beradi, balki uni targ'ib qilish hamda yangi sayyohlik yo'nalishlarini yaratishda asos bo'lib xizmat qiladi.

Mustaqillik yillarida Vatanimizda arxeologik tadqiqotlarni zamon talablari asosida yo'lga qo'yish, arxeologiya merosi obyektlarini muhofaza qilish va ochiq osmon ostidagi sayyohlik obyektlariga aylantirish borasida salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 16-yanvardagi F-5181-son "Moddiy madaniy va arxeologiya merosi obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanishni

takomillashtirish to'g'risida"gi Farmoyishi[1], 2018-yil 19-dekabrda PQ-4068-son "Moddiy madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori[2], 2022-yil 6-iyuldagi 165-son "2022–2026 yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni[3], shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahakamasining 2019-yil 21-sentyabrdagi 792-son "Arxeologik tadqiqotlarni tubdan takomillashtirish to'g'risida"gi Qarori[4] qabul qilindi. Bu kabi amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasida Vatanimiz hududida joylashgan Axsikent, "Uchtepa-Buloqmozor" majmualari, Fayoztepa, Qoratepa, Zo'rmola, Dalvarzintepa kabi yodgorliklar sayyohlik obyektlariga aylantirildi. Bundan tashqari, Vatanimizning eng qadimgi shaharlaridan biri Samarqandda Markaziy Osiyodagi eng yirik sayyohlik majmuasi barpo etildi. Shuni ta'kidlashimiz kerakki, tarixiy-madaniy meros, xususan arxeologiya merosi obyektlari sayyohlik tizimida yangi sayyohlar oqimini jalb etish va noyob sayyohlik mahsulotlarini yaratishda muhim o'ringa egadir. Biroq, mazkur obyektlardan sayyohlik tizimini rivojlantirishda foydalanishda ma'lum bir mexanizmlar va vositalarni ishlab chiqish hamda ulardan oqilona foydalanish talab etiladi. Bu mexanizm va vositalar ayrimlari haqida qisqacha ma'lumot:

1. Sayyohlik yo'nalishlarini ishlab chiqish: bunda har bir hududning tarixiy va madaniy xususiyatlari inobatga olingan holda batafsil sayyohlik yo'nalishlari ishlab chiqilishi lozim.
 2. Sayyohlik yo'nalishlari talqini: har bir yo'nalish turli sayyohlar auditoriyasi uchun moslashtirilgan bo'lishi lozim. Masalan: Soha mutaxassislari uchun batafsil, oilaviy yoki yakka tartibdagi sayyohlar uchun esa qisqa va qiziqarli ma'lumotlar bazasidan tashkil topishi lozim.
 3. Ma'lumotlar taxtachasi: har bir sayyohlik yo'nalishi obyektlari hududida obyektga tegishli qisqa ma'lumotlar taxtachasi shakllantirilishi lozim. Bu esa, o'z navbatida, yakka tartibda tashrif buyuruvchi sayyohlar uchun yengillik yaratadi.
 4. Muzey va ko'rgazmalar: muzey va topilmalar ko'rgazmasiga tashrif buyurish sayyohlar uchun hududning tarixiy-madaniy merosi bilan bog'liq bo'lgan ashyolar, tarixiy hujjatlar va boshqa manbalar bilan yaqindan tanishish imkoniyatini yaratadi.
 5. Muzey dasturlari: sayyohlarning muzeylarda tashkil etilgan dasturlarda bevosita ishtirokini tashkil etish. Masalan: moddiy manbalar restavratsiyasi jarayonida ishtirok etish.
 6. Madaniy tadbirlarni tashkil etish: madaniy tadbir va festivallar sayyohlarning mahalliy an'ana va urf-odatlar bilan yaqindan tanishish imkoniyatini yaratadi.
 7. Ekskursiya va gidlar: tajribali gidlar yordamida amalga oshirilgan ekskursiyalar sayyohlarga har bir obyektning tarixi va ahamiyatini batafsil yoritishga, ekskursiyaning yanada qiziqarli va mazmunli o'tishiga ko'maklashadi.
- Yuqorida tilga olingan mexanizm va vositalar esa, o'z navbatida, turizmning rivojlanishiga hissa qo'shadi. Buning natijasida ma'lum bir iqtisodiy manfaatdorlikka erishiladi. Masalan:

1. Iqtisodiy o'sish: sayyohlik infratuzilmasi, mehmonxona va restoran biznesi, mahalliy hunarmandchilik ishlab chiqarishi va savdoni rivojlantirishni rag'batlantiradi. Buning natijasida iqtisodiy o'sish va yangi ish o'rinlarining yaratilishiga erishiladi.

2. Tarixiy-madaniy meros obyektlarini saqlash va muhofaza qilish: sayyohlik tizimining rivojlanishi soha mutaxassislari va vakolatli tashkilotlar oldiga tarixiy-madaniy meros obyektlarini kelajak avlod uchun saqlab qolish, ularni ta'mirlash, saqlash va muhofaza ishlarini amalga oshirish vazifalarini qo'yadi.

3. Aholining bilim va madaniyati darajasini oshirish: sayyohlik aholining tarixiy-madaniy merosini chuqur tushunish va baholash, bilim va madaniyati darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, tarixiy-madaniy meros obyektlari sayyohlik tizimida muhim o'ringga egadir. Shubhasiz, tarixiy-madaniy meros asosida sayyohlik tizimining barqaror rivojlanishida keng qamrovli yondashuv talab etiladi. Tegishli infratuzilmani yaratish, innovatsion texnologiyalarni qo'llash, mahalliy hamjamiyatlar bilan faol hamkorlik qilish hamda ekologik barqarorlik kabi tamoyillariga amal qilish shular jumlasidandir. Aynan bunday yondashuv hududlarda sayyohlik tizimini barqaror rivojlanishini ta'minlash va uning asosi hisoblangan tarixiy-madaniy meros obyektlarini kelajak avlodga yetkazishda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Normativ – huquqiy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 16-yanvardagi F-5181-son Farmoyishi. "Moddiy madaniy va arxeologiya merosi obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanishni takomillashtirish to'g'risida" <https://lex.uz/docs/3506332>

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-dekabdagi PQ-4068-son Qarori. "Moddiy madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" <https://www.lex.uz/docs/4113465>

3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 21-sentyabrdagi 792-sonli Qarori. "Arxeologik tadqiqotlarni tubdan takomillashtirish to'g'risida" <http://www.lex.uz/docs/4524476>

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 6-iyuldagi 165-son Farmoni "2022–2026 yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" <https://lex.uz/docs/6102462>